

Volume 7, Issue 8, August 2020, p.441-461

İstanbul / Türkiye

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

<http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.2762>

ArticleHistory:

Received

18/06/2020

Accepted09/08/2020

Available online
15/08/2020

TRNC PUBLIC OPINION ON ENERGY POLICIES IN THE EASTERN MEDITERRANEAN

**KKTC KAMUOYUNUN DOĞU AKDENİZ'DE ENERJİ
POLİTİKALARI ALGISI***

**Celalettin Sencer İMER¹
İlyas TONGÜÇ²**

Abstract

In line with the recent discovery of underground hydrocarbon resources, the Eastern Mediterranean has become an intense agenda in current international policy debates. Both global and regional actors have redefined the importance of the Eastern Mediterranean in general and Cyprus themselves, and for regional and international policy. In coordination with this, the number of academic studies that have tried to understand this new emphasis process has also increased a lot. Although this process was neglected academically, it was what the meaning of the people of Cyprus, especially the citizens of the Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), attributed to them, the island and their countries' relations with regional and global actors in the face of current developments. This study tries to understand how the people of Northern Cyprus perceive the current developments and how they are affected by these developments in order to contribute to the elimination of this deficiency. The study is based on the responses of 324 face-to-face surveys and expert interviews to be able to read with the local population in order to understand the perception and influence.

Keywords: Eastern Mediterranean, Energy Policy, TRNC, GCAS, Turkey

Özet

Doğu Akdeniz, son dönemdeki yeraltı hidrokarbon kaynakları keşfine paralel olarak, güncel uluslararası politika tartışmalarında yoğun bir gündem teşkil eder hale geldi. Gerek küresel gerekse bölgesel aktörler genelde Doğu Akdeniz'in özeldir ise Kıbrıs'ın kendileri ve bölgesel ve uluslararası politika için önemini yeniden tanımladılar. Bununla eşgüdümü olarak bu yeni önem atfetme sürecini anlamaya çalışan

* Bu çalışmada, İlyas Tongüç'ün Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında yaptığı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılmıştır.

¹Prof. Dr, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Bölüm Başkanı, sencerimer@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8367-5625

² Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim dalı, Yüksek Lisans, ilyastonguc@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5509-732X

akademik çalışmaların sayısı da çokça arttı. Bu süreçte akademik anlamda gözardı edilegelense Kıbrıs halkının, özellikle de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) vatandaşlarının/kamuoyunun, güncel gelişmeler karşısında kendilerine, adaya ve ülkelerinin bölgesel ve küresel aktörlerle ilişkilerine attıkları anlamın ne olduğu, nasıl dönüştüğü oldu. Bu çalışmam da bu eksikliğin giderilmesine katkı sunmak gayesiyle, Kuzey Kıbrıs halkının güncel gelişmelerin asıl algıladığını ve bu gelişmelerden nasıl etkilendiğini anlamaya çalışmaktadır. Çalışma, bahse konu algıyı ve etkilenmeyi anlayabilmek amacıyla yerel halkla gerçekleştirilen 324 yüzyüze anketin ve uzman mülakatlarının bulguları üzerine bina edilmiştir.

AnahtarKelimeler: DoğuAkdeniz, EnerjiPolitikaları, KKTC, GKRY, Türkiye

GİRİŞ

Doğu Akdeniz havzası tarih boyunca büyük devletlerin stratejik, jeopolitik ve ekonomik önem attıkları ve bu sebeple adına güç mücadelelerine giriştikleri bir bölge olmuştur. Son dönemde ise yeni keşfedilen yer altı hidrokarbon kaynakları nedeniyle büyük ilgi odağı haline gelmiştir. Bu minvalde küresel güçler hem bölgedeki siyasi istikrarsızlıklara müdahil olabilmek hem de bölgeden geçen ticaret yolları ile enerji nakil hatlarının güvenliğini sağlamak, bölge ülkeleri ise keşfedilen enerji kaynaklarından kendi paylarına düşeni belirleyebilmek ve artırmak amacıyla bölgeye yönelik yoğun diplomatik faaliyet gerçekleştirmekteler. Tüm bu siyasi, askeri ve ekonomik diplomasi mücadelesinin merkezinde ise bölgede müdahillik peşinde olan tüm tarafların politikalarının bir parçası olan Kıbrıs adası bulunmaktadır. Adanın bölünmüşlüğü'nün ve bölge ülkeleri arasındaki diplomatik ilişkilerin belirlediği diplomatik kamplar, tam da bu noktada teşkil olunmuştur. Bir tarafta Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), İsrail, Mısır ve Yunanistan (Avrupa Birliği), diğer tarafta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Türkiye ve Libya Doğu Akdeniz'de enerji politikaları odaklı ve Kıbrıs merkezli yeni bir ekonomik, diplomatik ve uluslararası hukuksal mücadelenin içerisine girmişlerdir.

Uluslararası siyaset akademik yazını da bu süreci tüm detaylarıyla anlamak için büyük bir çaba göstermiştir. Konunun uluslararası hukuk (Eissler ve Arasil 2014; Gürel ve diğerleri 2013), uluslararası ve bölgesel rekabet (Darbouche ve diğerleri 2012; Khadduri 2012; Levoyannis ve Labreche, 2013; Leigh 2014; ElBassoussy 2018; Karbuz 2018), güvenlik ve çatışma (Gürel ve Cornu 2014; Dimou 2016; Karakurt ve Akyener 2017; Demiryol 2019), bireysel ülkeler ve bireysel politikalar (Shaffer 2011; Fattouh ve El-Katiri 2015; Winrow 2016; Özertem 2016; Genç ve diğerleri 2018; Tastan ve Kutschka 2019); bölge ülkeleri arası ikili ve çoklu ilişkiler (Ayla ve Mullen 2014; Stergiou 2016); enerji arz güvenliği (Günaydın 2014; Tsakiris 2018) ve Kıbrıs sorunu (Örmeci 2015; Özgür 2017; Olgun 2019; İşeri ve Bartan 2019; Özay ve Yorucu 2020) açısından anlamı yoğun biçimde tartışıla gelmiştir.

Burada sıralananlar dâhil, konuya ilişkin diğer pek çok çalışmada göz ardı edilense genelde Kıbrıs halkının, özelde ise KKTC vatandaşlarının güncel gelişmeler karşısında kendilerine, adaya ve ülkelerinin bölgesel ve küresel aktörlerle ilişkilerine attıkları anlamın ne olduğunun ve nasıl dönüştüğünün ortaya konulması olmuştur. Bu çalışma tam da bu eksikliğin giderilmesine katkı sunmak gayesiyle, KKTC kamuoyunun enerji merkezli güncel bölgesel gelişmeler karşısındaki tutumunun ne olduğunu ve Kuzey Kıbrıs halkının bu gelişmelerden nasıl etkilendiğini anlamaya çalışmaktadır. Çalışma, bahse konu algıyı ve etkilenmeyi anlayabilmek amacıyla yerel halkla gerçekleştirilen 324 yüz yüze anketin bulguları üzerine bina edilmiştir. Anket görüşmeleri Eylül 2019'da Lefkoşe, Lefke, Girne Magosa ve Güzelyurt'ta gerçekleştirilmiştir.

Çalışma girişi takiben verilen Doğu Akdeniz'de enerji politikalarının genel bir değerlendirilmesinin yapıldığı ve bunun KKTC için anlamının sorgulandığı birinci bölüm, KKTC kamuoyunun genel dış politika gündemlerine ilişkin tarihsel bir incelemenin yapıldığı ikinci bölüm ve bu iki bölümü takip eden yöntem, bulgular ve sonuç ve değerlendirme bölümlerinden oluşmaktadır.

1. Doğu Akdeniz, Enerji Politikaları ve Kıbrıs Sorunu

Geleneksel jeopolitik yazını Doğu Akdeniz havzasının, sahip olduğu zenginlikler ve stratejik konumu nedeniyle, tarihin her döneminde büyük güç mücadelelerine sahne olduğunu, günümüzde de bu durumun değişmediğini, küresel ve bölgesel aktörlerin Doğu Akdeniz'i denetim altında tutma çabasının sürdüğünü ileri sürmektedir. Enerji merkezli güncel politikalar, bu geleneksel yaklaşımdan hareketle, bu mücadeleleri daha da pekiştirir bir rol oynamakta, bölgenin önemini gerek küresel gerekse bölgesel aktörler için yeniden tanımlamaktadır (Levoyannis and Labreche, 2013; Leigh, 2014; El Bassoussy, 2018). Bunun anlamı, Doğu Akdeniz'deki doğal kaynakların bölgesel jeopolitik ve ekonomik denge üzerinde derin etkilerinin olacağıdır (Walid Khadduri, 2012; Tastan, 2019). Zira Doğu Akdeniz hâlihazırda enerji dışında da bölge ülkeleri için gerginlik üreten bir yapıdadır ve enerji kaynakları buna yenilerini eklemiş, bu haliyle de bölgede güvenliği öncelikli gündem haline getirmiştir (Dimou, 2016).

Peki devletler Doğu Akdeniz'de ne yapıyor, nasıl bir rekabetin parçası halindeler, bunu biraz detaylandıralım.

1.1. Doğu Akdeniz'de Enerji Politikaları

Öncelikle Doğu Akdeniz'in enerji potansiyeli ne, ona bakalım. 2010 yılında ABD Jeoloji Araştırmaları Merkezince yayınlanan bir raporda, "Filistin, İsrail, Lübnan, Suriye, KKTC ve GKRY'ni kapsayan Levant Havzası'nda yaklaşık olarak çıkarılabilir 1,7 milyar varil petrol rezervi ve yaklaşık 3,45 trilyon metreküp doğal gaz rezervi bulunduğu" belirtilmiştir (Star, 2020). Esasen Akdeniz gazı 1999 yılında İsrail kıyısı ve Filistin topraklarındaki Noa gaz sahasında doğal gazın keşfi ile başlamış, ardından 2000 yılında Mari-B rezervi bulunmuştur. 2009'da DelekGroup ve NobleEnergy İsrail sularında Tamar alanını keşfetmiş, 2010 yılında ise son on yılın en büyük derin deniz keşfi olan Leviathan sahasında gaz bulunmuştur. Aralık 2011'de Kıbrıs'ın güney kıyılarında Afrodit alanı keşfedilmiş, 2015 yılı şu ana kadarki en büyük rezerv olan Mısır'daki süper dev Zohr sahası bulunmuştur. Dünya üzerinde kanıtlanmış doğal gaz rezervi toplam 198,8 trilyon metreküp, Ortadoğu'daki doğal gaz rezervi toplamının 75,6 trilyon metreküp olduğu düşünüldüğünde, Doğu Akdeniz'de bulunan kaynakların küresel politikayı etkileyecek bir büyüklükte olmadığı, enerjinin küresel ve bölge devletlerinin Orta Doğu'daki gelişmeleri kontrol etme uğraşlarına eklemeli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu minvalde, ABD, özellikle de ikinci husustaki öncelikleri çerçevesinde, Doğu Akdeniz'de dünya hâkimiyetini sürdürme, deniz ticaret yollarının açık tutulması ve İsrail'in güvenliği için varlık göstermekte; Arap ülkelerinin yer altı ve yer üstü kaynaklarını İsrail'in aleyhine gelişmeyecek ve güvenlik sorunu oluşturmayacak seviyede tutulmasına gayret göstermektedir (Shaffer 2011; Gürel and Le Cornu 2014; Stergiou 2016). ABD'de kısa süre Kongre'nin onayladığı "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Sözleşmesi, 2019"da ABD, Yunanistan, İsrail ve Kıbrıs arasında, enerjiyi de içeren ancak daha geniş askeri, ekonomik ve diplomatik işbirliğini garanti altına almakta, ilgili ülkelerin bölgede bir taraftan Rusya'yı diğer taraftan da Türkiye'yi dengeleme uğraşlarına katkı sunmaktadır (US Senate, 2019).

Rusya ise artık klişeleşmiş ancak geçerliliğini hala koruyor görünen, Doğu Akdeniz özelinde, sıcak denizlere inmeye, kara emniyetini güneyden sağlamaya, etki ve ilgi alanını genişletmeye ve bölgede gücünü artırmaya yönelik çabalar içinde olmaktadır. Rusya'nın petrol ve gaz rezervlerinin zenginliği bakımından dünyanın önde gelen önemli aktörlerinden oluşu da enerji merkezli bölgesel politikalara müdahil olma istekliliğinin süreklilik kazanmasına yol açmaktadır. Rusya'nın Suriye ve Libya'da Türkiye ile rakip tarafları destekliyor olmaları da Rusya'nın bölgedeki varlığını artırma uğraşlarını daha görünür kılmaktadır (Pamir, 2019).

Avrupa Birliği'nin bölgeye müdahilliyi ya da Doğu Akdeniz'in birlik için önemli oluşu ise Kıbrıs sorununun birliğin bir iç sorunu oluşu, iki üyesinin soruna doğrudan taraf oluşu ve enerji ihtiyacını kendi kaynaklarından karşılayamamasının getirdiği sıkıntıyı aşma ve enerji çeşitliliğini sağlama istekliliğinden ileri gelmektedir (Yıldız, 2013; Günaydın 2014; Gürel ve Mullen 2014; Tsakiris 2018). Bölgenin AB için güncel önemi bu gelişmeler

çerçevesinde şekillenmektedir. Türkiye ile mülteci krizinde karşı karşıya gelinen durumlar ve enerji krizinin bölgede çatışmaları tetikliyor oluşu da AB'yi soruna taraf olmak konusunda cesaretlendirmektedir.

Çin ise, özellikle Kuşak-Yol projesi kapsamında ve dünya ticaretinde etkin olma girişimleri çerçevesinde Doğu Akdeniz'e ilgi göstermektedir (Hüseyinli, 2018). Çin'in Hayfa limanındaki yaygın faaliyetleri, Yunanistan'ın Pire limanının kiralanması, İtalya'nın Kuşak-Yol projesine dâhil olması ve liman ve diğer ulaşım altyapılarını Çin'e açması gibi pek çok gelişme Çin'in Doğu Akdeniz sorununa taraf olmasını beraberinde getirmektedir. Çin, özellikle Rusya ve ABD'nin aksine bölgede enerji merkezli istikrarsızlıktan rahatsızlık duymaktadır. Benzer bir rahatsızlığı Arap Baharı sürecinde de yaşamıştır. Ancak bu, bölge ülkeleri üzerinde ekonomik işbirliği merkezli nüfuzunu artırma uğraşlarına ket vurmamakta, ülke bölgede diğer büyük güçlere rakip biçimde ülkeleri etkisi altına alma çabalarına devam etmektedir (Aydın ve Kahraman 2019).

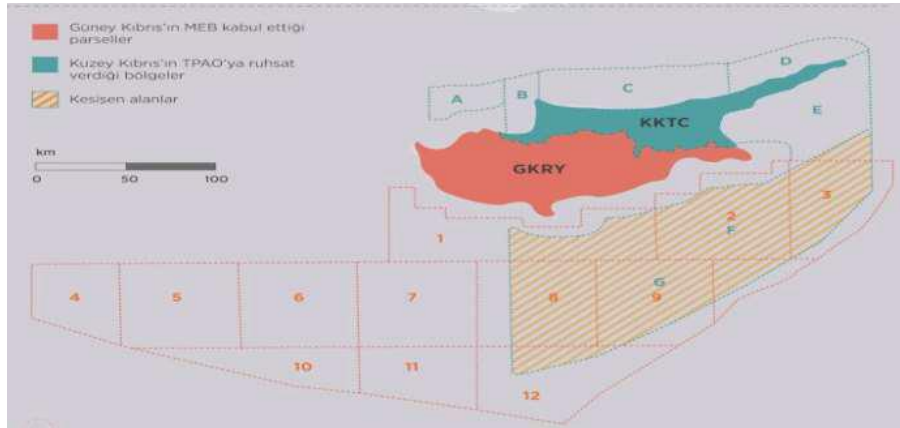
İngiltere, Yunanistan ve Türkiye ise hem bölgedeki tarihsel varlıkları hem de Kıbrıs sorunu üzerindeki belirleyici rolleri sebebiyle Doğu Akdeniz'deki güncel sorunların organik parçalarıdır ve bölgeye attıkları önem bu tarihsel mirasın ürünüdür. İngiltere Kıbrıs adasında Akroti ve Dikelya bölgelerinde askeri üsse sahiptir ve üsler sebebiyle adanın hem uluslararası siyasetinde hem de gündelik siyasetinde belirleyici olabilmektedir (Bulunç, 2019). Yunanistan, Rum yönetimi ile birlikte hareket etmekte, Rum yönetiminin adanın tek temsilcisi olma pozisyonunu koruma ve sürdürmeye uğraşmakta, bu minvalde enerji kaynaklarının keşfinden kaynaklanan kontrol alanları sorununda Rum kesiminin lehine sonuçlar için bölge ülkeleriyle ve küresel güçlerle işbirliği yapmaktadır. Avrupa Birliği'ni de bu çerçevede kendi lehine sürece dâhil etmektedir. Ayrıca adalar sorunundan kaynaklı deniz kullanım alanları anlaşmazlıklarını Kıbrıs sorununun ve Doğu Akdeniz enerji kaynakları bölüşümünün parçası haline getirerek kendi lehine bütüncül kazançlı bir sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. Türkiye ise hem KKTC'nin kurulmasındaki rolü, hem tarihsel garantörlük misyonu, hem de Doğu Akdeniz'de en uzun kıyı şeridine sahip ülke olarak enerji kaynakları üzerindeki menfaatlerini koruma ihtiyacı gibi hususlar sebebiyle bölgedeki enerji merkezli politikaların doğrudan parçası olmaktadır. Enerji ihtiyacı noktasında; Türkiye'nin dış ticaret açığının en önemli kalemini enerji oluşturmaktadır (ülke'nin petrolde dışa bağımlılık oranı % 94,6, doğal gazda ise % 99'dur), bu anlamda Akdeniz'deki enerji kaynaklarının ülke açısından ekonomik önemi mutlak (Ece, 2019). Yine, eski başkan ve 1974 Kıbrıs müdahalesinin mimarlarından Necmettin Erbakan'ın mottolaşmış ifadesiyle, "Kıbrıs Türkiye'nin bütünlüğünün bir sigortası" olarak görülmeye devam etmekte, Türkiye'nin Sevr sendromu dâhil emperyalizm temalı yok edilme kaygılarını canlı tutmaktadır (Töre, 2020). Enerji merkezli anlaşmazlıklarının Yunanistan ile tarihsel sorunları tekrar gün yüzüne çıkartmış olması yanı sıra, özellikle Rusya ile Suriye yanı sıra Libya'da da karşı karşıya gelinmesi, ayrıca özellikle AB'nin enerji arz güvenliğinin mutlak parçası olmayı sürdürme uğraşları da Doğu Akdeniz'in Türkiye açısından ekonomik yanı sıra askeri ve diplomatik önemini perçinlemektedir (Bakınız Örmeci 2015; Özertem 2016; Karakurt ve Akyener 2017; Genç, Kabak, Özceylan ve Çetinkaya 2018; Demiryol 2019; İşeri ve Bartan 2019; Özay ve Yorucu 2020).

Sonuç olarak Doğu Akdeniz'deki söz konusu enerji yataklarının keşfi sadece ekonomik boyutu olan bir olgu değildir. Mevcut siyasi dinamikler Doğu Akdeniz'e kıyası olan devletler için bir dizi yeni meydan okumayı beraberinde getirmektedir (Özertem, 2016). Yukarıda belirtildiği gibi küresel aktörler ve onların uzantısı bölge ülkeleri açısından bu, meydan okumanın boyutlarının bölgesel değil küresel olduğunu ortaya koymaktadır. Bölgenin istikrarı veya istikrarsızlığından Kıbrıs, Yunanistan, Lübnan, Suriye, İsrail, Filistin, Türkiye, Mısır, Ürdün ve Libya dâhil olmak üzere Doğu Akdeniz'deki tüm ülkeler kaçınılmaz olarak ve doğrudan etkilenmektedir. Bu da Doğu Akdeniz'in öneminin ilgili devletler tarafından, enerji politikaları çerçevesinde, yeniden tanımlanmasıyla sonuçlanmaktadır.

1.2. Enerji kaynaklarının ve politikalarının KKTC için anlamı

Benzer bir durum, yani Doğu Akdeniz'in önemini yeniden tanımlanması hususu KKTC için de geçerlidir. Ülke, tarihsel süreklilik içerisinde kendine ve coğrafi konumuna atfettiği anlamı, enerji politikaları ve küresel ve bölgesel devletlerin müdahillikleri çerçevesinde yeniden tanımlamıştır. Tarihsel olarak KKTC için ada Orta Doğu'nun enerji kaynakları ile Süveyş kanalı dahil önemli deniz ticaret yollarına yakınlığından dolayı Doğu Akdeniz havzası için önemli bir konumdadır. Ayrıca, İngiltere'nin adada askeri varlığını sürdürmesinden de anlaşılabilirliği üzere, Kıbrıs Türkiye, Lübnan, Suriye, Mısır, İsrail, Cezayir ve Tunus'a erişebilirlik için hâkim bir konumdadır. KKTC yöneticileri her daim adanın bu konumuna stratejik önem atfedegelmişlerdir. Yeni keşfedilen hidrokarbon kaynakları bu önemi daha da pekiştirmiştir. Dahası KKTC için diplomatik (tarihsel uluslararası tanınma sürecine katkı sağlamak gibi) ve ekonomik avantajlar oluşturmuştur. Benzer şekilde KKTC'yi yeni bir diplomatik çıkmazın organik parçası da yapmıştır.

Buna göre, Rum yönetimi Ada'nın hidrokarbon rezervlerinden tek başına faydalanma yolunda çalışmalar başlatmış ve bölgede tek taraflı MEB ilanında bulunmuştur. GKRY'nin bu kararı BM, ABD, Rusya, Mısır, İsrail ve Lübnan (Lübnan anlaşmayı parlamento onayına sunmamıştır) tarafından tanınmaktadır. Bu kapsamda GKRY adanın güneyinde sismik arama çalışmaları yapmış, küresel enerji şirketleri ile sondaj çalışmalarına başlamıştır. KKTC ve Türkiye hükümetlerine göre, GKRY'nin Ada'nın tek temsilcisi gibi adımlar atması 1959 Zürih, 1960 Londra ve Lefkoşa Antlaşmalarına aykırıdır ve Mısır, İsrail ve Lübnan'la imzaladığı tek taraflı münhasır ekonomik bölge (MEB) anlaşmalarının hiçbiri hukuki geçerliliği yoktur. Dahası GKRY'nin bu kararına karşı KKTC ve Türkiye bir kıta sahanlığı antlaşması yapmış ve Doğu Akdeniz'de ortak araştırma çalışmalarına başlamışlardır (Kıran, 2019). Bu kapsamda KKTC, TPAO'ya kendi kıta sahanlığı içerisinde ancak GKRY'nin MEB içinde ilan ettiği parselleri de içerecek şekilde arama ruhsatları vermiştir (bakınız Resim 1). Bu alan içerisinde 2013 yılında sismik aramalara, 2018 sonu itibarıyla de sondaj çalışmalarına başlanmıştır.

Resim 1: GKRY MEB Alanı, KKTC'nin TPAO Ruhsat Verdiği Alan ve Kesişen Alanlar (Özkaya, 2018)

2. KKTC Kamuoyunun Tarihsel Bölge Algıları ve Dış Politika Gündemleri

Yukarıda, Kıbrıs adasına bölge ülkeleri ve küresel güçler yanı sıra KKTC'nin jeopolitik, diplomatik ve ekonomik anlamda ne tür önem ve anlamlar atfedegeldiklerine, yeni keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının buna etkilerine değindik. Ancak bu sorgu, dışsal tanımlamalar üzerine kurulu bir süreç anlatımına karşılık gelmekte ve hükümetler arası anlamaları ortaya koymuştur. Bu çalışma kapsamında sorgulanan ve literatürde ihmal edilen konu ise (ki buna yukarıda da değindik), hidrokarbon kaynakları süreciyle birlikte Kıbrıs Türklerinin Ada'ya, Doğu Akdeniz'e ve komşularına ilişkin algılarındaki değişimleridir. Yani bu çalışmayla amaçlanan, KKTC kamuoyunun enerji kaynaklarına ve politikalarına ilişkin algısını ve tavrını öğrenmektir. Buna ilişkin sorgu esasında bulgular kısmında paylaşılan anket sonuçlarıyla yerine getirilmektedir. Mevcut bölümün önemi ise bize, bulgular kısmında verilecek değişimlerin öncesine ilişkin genel bir anlatı sunmaktır. Yani bu bölümde yapılacak kısa tartışmada amaçlanan, güncel enerji tartışmalarından

önce KKTC kamuoyunun ülkelerinin dış politikasına ve Doğu Akdeniz'in önemine ilişkin tarihsel algılarının neler olduğunu kısaca aktarmaktır. Anket sonuçları yani neyin değiştiği sorgusu ancak bu kısım üzerine anlam kazanacaktır. Bu bölümdeki anlatı, KKTC'de eski ve yeni etkili devlet yetkilileriyle ve uzmanlarla yapılan mülakatların bulguları üzerine bina edilmiştir.

Adada yaşayan Türk halkının ülkelerinin dışına ilişkin algılarını belirleyen temel birkaç değişken İngiltere'nin kolonyal mirası, Rum kesimiyle müzakereler, tanınma mücadelesi ve Türkiye ile ilişkiler olagelmıştır (Gözügüzelli, 2020).

Kolonyal miras üzerine oluşan algı şu tarihsel gerçeklik üzerine inşa olunmuştur. Osmanlı Devleti 1878'de Ada'nın yönetimini İngilizlere bırakmış, 1. Dünya Savaşı'nda iki devlet ayrı cephelerde savaşında İngilizler Kıbrıs Adasını sömürge ilan etmiş, Lozan ile birlikteyse Ada'nın egemenliği İngiltere'ye geçmiştir (Töre, 2020). İngilizlerin Kıbrıs Adası'nın tamamına hâkim olmasıyla Adadaki Türkler bazen baskılar bazen de diğer sömürge topraklarındaki imkânlardan faydalanmak ümidiyle başta Anadolu olmak üzere Londra, Amerika ve Avusturalya'ya göç ettiler. Adayı terk etmeyenler için bu ada dışında ada ile irtibatını sürdüren topluluklar ve içeride bir varlık mücadelesi miras bırakmıştır. Özellikle ikinci husus Adadaki Türklerin dünya algılarında fazlaca belirleyici olmuştur; çünkü İngiliz sömürge yönetiminde kalktıktan sonra Türkler Rum çoğunluğu içerisinde azınlık durumuna düşmüş ve sömürgecinin çoğunluk lehine politikaları Kıbrıslı Türkler ve Rumların, tarihsel olarak da mümkün olmamış ortak hedef geliştirmelerinin hepten önüne geçmiştir (Denktaş, 2020). Bu zeminde adada eşit ve ortak devlet inşası süreçleri başarısız olmuştur. Rumların 1963'te eşit ve ortak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkması ile Türklere saldırı ve katliamların başlaması Rum halkı ile Kıbrıs Türk halkının iç içe yaşayamayacağı algısını iyice belirginleştirmiştir. Bu süreç 1974'te Türkiye'nin Barış Harekatı gerçekleştirmesi ve ada Türklerinin 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan etmesiyle sonuçlanmıştır.

Devlet ilanını takip eden süreçte, Türk halkı için dünya algısı tanınma mücadelesi, Rum kesimiyle müzakereler ve Türkiye ile ilişkiler zemininde belirlenmiştir. Halk bu süreçlerden birincil derecede etkilenmiş; özellikle KKTC'nin tanınma siyaseti farklı sebeplerle başarıya ulaşmayınca Türk halkının dışarıyla ilişkilerini ya kolonyal miras üzerinden, ya Rum kesiminin sunduğu imkânlar üzerinden ya da Türkiye üzerinden sürdürür hale gelmiştir. Her bir süreç Türk halkının ülkelerinin konumu ve imkânları ile komşuları ve bölgeleriyle ilişkili algılarını şekillendirmiştir. Örneğin, KKTC İslam İşbirliği Teşkilatı'nda gözlemi statüsüne sahip ancak bu durum halka dolaşım ve benzeri hususlarda doğrudan fayda sağlamadığı için İslam dünyasının halk için anlamı işler bir gerçeklik değildir. Çünkü İslam dünyası ile KKTC arasındaki münasebetler resmi tanınma olmadığı için, örneğin KKTC'deki üniversitelere o ülkelerden öğrenci gelmesi ya da Ortadoğu devletleriyle ikincil ülkeler üzerinden yapılan ticaretler gibi, çok sınırlı alanlarda yürümektedir (Gözü güzelli, 2020).

Tanınma siyasetinin sonuçsuz kalması Kıbrıs Türk halkının Rum kesimi ile müzakereleri daha ciddiye alması ile sonuçlanmıştır. Bunda GKRY'nin adanın tümünü temsilen Avrupa Birliği'ne alınması ve Türk halkının ekonomik ve diplomatik imtiyazlardan faydalanmak için Rum kesimiyle uzlaşmaya zorlanmasının da etkisi büyüktür. Bu da kendini Annan Planı sürecinde açıkça göstermiştir; 1976'dan itibaren ABD, AB ve Rum propagandasının etkisiyle KKTC halkı maddi kaynak da aktararak etkilenmeye çalışılmış, bu süreç bir kesim Kıbrıs Türkünü etkisi altına almıştır (Atun, 2020). Ada Türkleri plana Avrupa'nın parçası olmak, Birliğin sunduğu iş ve maddi imkânlardan faydalanabilmek arzusuyla ve sivil toplumun bu yöndeki uğraşlarıyla yüzde 65 oranında evet oyu vererek destek çıktıklarını göstermişlerdir. Bu sonuca giden süreçte halk arasında oluşan algı "dünya ile barışık olmak lazım, Annan planına evet demek lazım, bir evet ile dünyaya bağlanmak lazım" gibi bir zemine sahipti (Denktaş, 2020). Bunda Türkiye'nin de Plana verdiği desteğin payının olduğunu ifade etmek gerekir. Bu, Annan Planına destek sürecinde ada Türkleri arasında Türkiye karşıtı söylemin ve Türk ordusunun adadaki varlığından duyulan ve temelde Rum kesiminin dolaşıma soktuğu şikâyetlerin güçlenmiş olmasına rağmen böyledir. Hülasa, Rum kesiminin Annan

Planı'na destek vermemiş, Kıbrıs Türkleri müzakereler, tanınma uğraşı ve Türkiye ile ilişkiler üçgenindeki dünya algısına geri dönmüştür. Bu aynı zamanda, Kıbrıs Türkleri açısından, Serdar Denktaş'ın ifadesiyle, şöyle dönüşümün de zeminini oluşturmuştur:

Kıbrıs Türk halkının çoğunluğu Türkiyesiz hiçbir yere varılamayacağını anlamıştır, bunu ifade etmektedirler. Bu işi devam ettirmenin ve daha fazla ödün vermenin bir anlamı olmadığı da anlaşılmıştır. KKTC halkı bölgesel ve dış aktörlerin Kıbrıs'ta bugüne kadar yürüttükleri faaliyetler neticesinde şu kanaate varmıştır ki KKTC'nin varlığı bu aktörlere bir tehdit oluşturmaktadır ve [bu aktörler onun ortadan] kaldırılması gerektiği düşünülmektedir. KKTC halkının önce azınlığa düşürülerek uzun vadede Adadan çekilmesi ve Adayla hiçbir ilgisi kalmaması istenmektedir.

Tam da böyle bir yalnızlaşma hissi zemininde KKTC halkı için Türkiye'nin garantörlüğü dâhil tüm aktörlerle ilişkileri yeniden tanımlanır hale gelmiştir. Gerçekleştirdiğimiz anket bu dönüşümün neye evrildiğini daha detaylı açıklayacaktır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma yöntemi, veri toplama ve sorulama yöntemi, verilerin analizi ve örneklemin özellikleri hakkında bilgileri verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Kuzey Kıbrıs halkının güncel gelişmeleri nasıl algıladığını ve bu gelişmelerden nasıl etkilendiğini anlamaya yönelik yapılan ve betimsel nitelikte olan bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, bir durumu olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımı belirtmektedir. Bu modellerde konu olan durum veya olay, kendi koşulları içerisinde ve var olduğu gibi ele alınır ve incelenir (Karasar, 2009).

3.2. Veri Toplama ve Sorgular

Araştırma özünde bir kamuoyu algısı sorgusu olduğu için birincil veri kaynağı olarak anket yöntemi benimsenmiş ve yerel halkla Eylül 2019'da Lefkoşe, Lefke, Girne Magosa ve Güzelyurt'ta toplamda 324 yüz yüze görüşme gerçekleştirilerek anket formları doldurulmuştur. Anket kapsamında cevap aranan sorular, bu çalışmanın amacı olan "Kuzey Kıbrıs halkının güncel gelişmeleri nasıl algıladığını ve bu gelişmelerden nasıl etkilendiğini anlamaya çalışma"ya cevap verecek şekilde şu genel hatlar çerçevesinde oluşturulmuştur: Küresel güçlerin bölgedeki varlıkları ve tehditler, bu kaynakların bölgedeki ülkelere etkisi ve Kıbrıs Adasının etrafındaki hidrokarbon kaynaklarının KKTC halkı için ne anlam ifade ettiği, meydana getireceği sonuçlar ve bunun Türkiye'nin garantörlük ve askeri varlığına yönelik etkileri. Bu konularda güncel refleksleri ölçebilmek adına gündelik tartışmalarda sıklıkla dillendirilen:

"Hidrokarbon yataklarının AB, ABD, Yunanistan ve Rumlar tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki garantörlük hakkından vazgeçmesi ve askeri varlığını çekmesi için şart olarak kullanılacağı",

"Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezervlerinin AB ülkelerine taşınacak ekonomik büyüklükte olmadığı, bunun Annan Planı ile yapılamayan birleşmenin hidrokarbon yatakları (gaz ve petrol) bahanesiyle yapılacağı girişimleri ve iddiaları"

"İngiltere'nin bölgedeki deniz üslerine karşılık Türkiye'nin deniz ve hava üssü kurması ve Maraş'ın iskâna açılması" tartışmalarına da sorularda yer verilmiştir.

Araştırmada özellikle 1974'ten önce Kıbrıs Cumhuriyeti vatandaşlığı bulunanlar ile 1974 Barış Harekatı sonrasında adaya giden vatandaşların fikirleri eşit oranda tutularak araştırmanın güvenilirliği önemsenmiştir.

Ayrıca, özellikle Kıbrıs Türk halkının tarihsel kamuoyu algısını betimleyebilmek adına -ki bu konuda da kaynak eksikliği mevcuttur- önde gelen eski ve yeni devlet yetkilileri ve konu uzmanlarıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ancak bu mülakatlar yalnızca çalışmanın 2. Kısımının yazımında kullanılmıştır.

3.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde uygun program kullanılarak, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma belirlenmiştir. Ankette yer alan kişisel bilgilerin ve maddelerin istatistikî sonuçları ile alakalı, kişisel bilgiler için frekans tabloları, maddeler için ise alt ölçek ve verilen cevapların ortalama, standart sapma bilgilerine yer verilmiştir. İkili seçeneği bulunan değişkenlerin puan hesaplamalarında bağımsız iki örnek t testinden yararlanılmış, ikiden fazla seçeneği olan değişkenlerin puan hesaplamalarının bulunmasında ANOVA testinden yararlanılmış, farklılığın anlamlı bulunması durumunda Tukey (Çoklu Karşılaştırma-post hoc) testi uygulanmıştır. Çıkan sonuçlarda (p) değeri için 0,5 anlamlılık düzeyi kullanılmıştır.

3.4. Örneklemin Genel Özellikleri

Araştırma; 18 yaş ve üzeri toplam 324 katılımcıyla önceden hazırlanmış soru formuna bağlı olarak yüz yüze anket tekniği ile uygulanmıştır. Araştırma örneklemini Kıbrıs seçmeninin binde 2 (% 0,02) yakındır. Araştırma örneklemini KKTC'nin demografik koşullarına göre gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Demografik Bilgiler

Değişkenler	Dağılımlar	N	%
İlçeler	Lefkoşa	101	31,2
	Girne	92	28,4
	Magusa	70	21,6
	Lefke	25	7,7
	Güzelyurt	36	11,1
Cinsiyet	Kadın	103	32,5
	Erkek	214	67,5
Yaş	18-24	83	26,3
	25-34	60	19,0
	35-44	56	17,7
	45-54	53	16,8
	55-64	39	12,3
Meslek Dağılımı	65+	25	7,9
	Özel Sektörde İşçi	55	17,3
	Kamuda Memur/İşçi	30	9,4
	Esnaf	58	18,2
	Uzmanlık Gerektiren Meslek	13	4,1
	Ev Hanımı	20	6,3
	Emekli	34	10,7
	Öğrenci	73	23,0
	İşsiz	2	,6
	Çiftçi	1	,3
Eğitim Seviyesi	Diğer	32	10,1
	Okuryazar Değil	5	1,6
	Diplomasız Okuryazar	2	,6
	İlkokul Mezunu	39	12,3
	Ortaokul Mezunu	49	15,5
	Lise Mezunu	91	28,7
	Üniversite Ve Üzeri	131	41,3

Örneklemin dağılımları;

İlçe olarak; % 31,2'si Lefkoşa'dan, % 28,4'ü Girne'den, % 21,6'sı Magusa'dan, % 11,1'i Güzelyurt'tan, % 7,7'si Lefke'den oluşmaktadır.

Kadın-erkek cinsiyet oranı olarak; % 53 erkek ve % 47 kadındır.

Yaş aralıkları olarak; % 26,3'ü 18-24 yaş arası, % 19'u 25-34 yaş arası, % 17,7'si 35-44 yaş arası, % 16,8'i 45-54 yaş arası, % 12,3'ü 55-64 yaş arası ve % 7,9'u 65+ yaş gruplarından oluşmaktadır. 18-54 yaş arası % 79,8 oranla nüfusun en dinamik üreten, okuyan kesimini oluşturmaktadır.

Mesleki dağılım olarak; % 17,3 özel sektörde işçi, % 9,4 kamuda işçi, % 18,2 esnaf, % 4,1 uzmanlık gerektiren meslek, %6,3 ev hanımı, % 10,7 emekli, % 23 öğrenci, % 0,6 işsiz, % 0,3 çiftçi ve % 10,1 diğer meslek gruplarından oluşmaktadır.

Eğitim seviyesi olarak; % 1,6 okuryazar olmayan, % 0,6 diplomasız okuryazar, % 12,3 ilkokul mezunu, % 15,5 ortaokul mezunu, % 28,7 lise mezunu, % 41,3 üniversite ve üzeri eğitim seviyesi gruplarından oluşmaktadır.

4. Bulgular

Bu bölümde katılımcılara yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

4.1. Katılımcıların KKTC Yerine KTC (Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) Denilmesine İlişkin Görüşleri

Kıbrıs Türkleri arasında uluslararası alana ilişkin gündelik tecrübeler kendini en sık 'pasaport' (vatandaşlık) konusunda yaşanmaktadır ve bu esasında Türkler açısından bir kimlik kırılması ya da krizine işaret etmektedir. Buna göre, GKRY adada yaşayan Türklere, eğer 1974 öncesi *Kıbrıs Cumhuriyeti*'nde vatandaşlığa sahipse, onları AB imkânlarının tümünden faydalandıran Kıbrıs Cumhuriyeti Pasaportu vermektedir. 1974 sonrası yerleşimcilere ise bunu sunmamaktadır. Bu Rum kesimi açısından adanın bütünlüğü iddialarına ilişkin en temel fiili uygulamalardandır ancak Türkler açısından bir ayrıma işaret etmektedir: bütünleşik Kıbrıs mı, bölünmüş Kıbrıs mı? Bütünleşik Kıbrıs savunucuları açısından devletlerinin adı da (Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) uzun vadede de olsa bu bütünleşme ihtimaline işaret etmektedir. Ancak adada hiçbir koşulda Rum kesimi ile birleşmek istemeyen, Rum kesimi pasaportunu reddeden ve ona karşı çıkan, yalnızca KKTC pasaportu taşıyan, dahası devletlerinin adının Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KTC) olması gerektiğini savunanlar da vardır. Bu anlamda KKTC ve KTC iki farklı gelecek tahayyülünü ve kimlik vurgusunu temsil eden adlar olagelmıştır. Katılımcıların bu ayırmadaki konumlandırmalarını öğrenebilmek adına onlara KKTC yerine KTC denilmesini nasıl karşıladıkları sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir. Buna göre;

Tablo 2: KKTC Yerine KTC (Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) Denilmesine İlişkin Görüşler

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine "Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" denilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?		
Düşünceler	Sayı	Yüzde
Olumlu Düşünüyorum	190	58,6
Fikrim Yok	61	18,8
Olumsuz Düşünüyorum	73	22,5
Total	324	100,0

Tablo 2'deki verilere göre katılımcılara "KKTC yerine KTC (Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) denilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?" sorusu yöneltildi, katılımcıların % 58,6'sı KTC denilmesi hususunda olumlu düşünmekte; % 18,8'nin bu konuda bir fikri yok ya da nötr kalmakta; % 22,5'i ise bu ifadeye karşı çıkmaktadır. Kıbrıs halkının önemli bir kesimi 'Kıbrıs Türk Cumhuriyeti' denmesini desteklemektedir.

Tablo 3: İlçelere Göre KKTC Yerine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Denilmesine İlişkin Görüşleri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine "Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" denilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?			
İlçeler	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Girne	62,0 %	12,0 %	26,1 %*
Lefke	44,0 %	8,0 %	48,0 %*
Toplam	58,6 %	18,8 %	22,5 %

Tablo 3'deki verilere göre Girne ilçesi ile Lefke ilçesi arasında farklılığın yüksek olduğu

görülmektedir. Girne halkının % 62'si KTC denilmesini olumlu değerlendirmekte, %12'si fikir beyan etmemekte ve % 26,1'i ise olumsuz düşünmektedir. Lefke halkının % 44'ü KTC denilmesini olumlu değerlendirmekte, % 8'i fikir beyan etmemekte ve % 48'i ise olumsuz düşünmektedir.

Tablo 4: Cinsiyete Göre KKTC Yerine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Denilmesine İlişkin Görüşleri

Kuzey Kıb Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine “Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” denilmesi konusunda ne düşünürsünüz?

Cinsiyet	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Kadın	54,4 %	26,2 %	19,4 %*
Erkek	61,2 %	14,0 %	24,8 %*
Toplam	59,0 %	18,0 %	23,0 %

Tablo 4'deki verilere göre Cinsiyet ile KTC denilmesi arasında farklılıklar vardır. Kadınların % 54'ü KTC (Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) denilmesine olumlu yaklaşmakta; % 26'sı bir fikir beyan etmemekte; %19'u ise bu konuda olumsuz beyan etmektedir. Erkekler, kadınlara göre KTC denilmesi konusunda hem olumlu hem de olumsuz yaklaşmakta daha yüksek oranda katılmaktadır. Dikkati çeken konu, kadınların bu ifadeye daha kararsız olmalarıdır. Bu da muhtemelen kadınların siyasetle ya da ülke gündemiyle daha az ilgili olmalarıdır.

Tablo 5: Yaşa Göre KKTC Yerine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Denilmesine İlişkin Görüşleri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine “Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” denilmesi konusunda ne düşünürsünüz?

Yaş Aralıkları	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
18-24	65,1 %*	19,3 %	15,7 %*
45-54	62,3 %	20,8 %	17,0 %*
55-64	53,8 %*	12,8 %	33,3 %*
Toplam	59,2 %	18,0 %	22,8 %

Tablo 5'deki veriler göre olumlu düşünceler 18 – 24 yaş aralığındaki bireylerin ile 55 – 64 yaş aralığındaki bireyler arasında farklılık görülmektedir. 18 – 24 yaş aralığındaki bireylerin % 65,1'i KTC denilmesini olumlu değerlendirmekte, ancak 55 – 64 yaş aralığındaki bireylerin % 53,8'i KTC denilmesini olumlu değerlendirmektedir. Olumsuz düşünenlerde ise 18 – 24, 45 – 54 ile 55 – 64 yaş aralığındaki bireyler arasında farklılıklar görülmektedir. 18 – 24 yaş aralığındaki bireylerin % 15,7'si ise olumsuz düşünmekte ve 45 – 54 yaş aralığındaki bireylerin % 17'si ise olumsuz düşünmekte iken 55 – 64 yaş aralığındaki bireylerin % 33,3'ü ise olumsuz düşünmektedir. Gençlerin kendilerini KKTC ile sınırlamak istemeyip özgürce Kıbrıs Türk Cumhuriyeti demeyi coşku ile istediğini gösterir.

Tablo 6: Eğitim Seviyesine Göre KKTC Yerine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Denilmesine İlişkin Görüşleri

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine “Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” denilmesi konusunda ne düşünürsünüz?

Eğitim Durumu	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Ortaokul Mezunu	59,2 %	8,2 %*	32,7 %*
Lise Mezunu	60,4 %	24,2 %*	15,4 %*
Toplam	59,3 %	18,0 %	22,7 %

Tablo 6'daki verilere göre, Ortaokul mezunları ile lise mezunlarının değerleri arasında farklılık görülmektedir. Ortaokul mezunlarının, % 8,2'si fikir beyan etmemekte ve % 32,7'si ise olumsuz düşünmektedir. Lise mezunlarının, % 24,2'si fikir beyan etmemekte ve % 15,4'ü ise olumsuz düşünmektedir. Buradan bütün eğitim seviyelerinde Kıbrıs Türk Cumhuriyeti denilmesi olumlu karşılanmaktadır.

Tüm bu değişik cevap grupları incelendiğinde halkın yüzde 59'undan fazlasının devletlerinin ismine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti denmesini önemli gördükleri görülmektedir. Bu güncel kimlik algısı açısından önemlidir. Halkın birleşmeye karşı şüpheli bir tavır içerisinde oldukları söylenebilir. Annan Planı'na yüzde 65 oranında evet denildiği düşünüldüğünde, son dönemlerdeki bu değişim anlamlıdır.

4.2. Katılımcıların KKTC ile Türkiye'nin Birleşmesine İlişkin Görüşleri

İlk soruda katılımcılara Rum kesimiyle birleşme üzerinden kimlik algılarını ölçmeye çalıştığımız bir soru sormuştuk. Bu soruyu takiben onlara bu kez de Türkiye ile olası bir birleşme kararına nasıl baktıkları sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir. Bu soru yukarıdaki kimlik algısını bir bütün olarak görebilmek noktasında önemlidir. Ayrıca, Türkiye'nin güncel Doğu Akdeniz politikaları düşünüldüğünde, bu müdahillik ve ortaklığın gidebileceği yerlere ilişkin algıları da, bu soru yoluyla görmüş olacağız.

Tablo 7: İlçelere Göre KKTC Türkiye Birleşmesine İlişkin Görüşler

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de beraber hareket etmesi ve gelişen şartlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşmesini gerektirirse bu konuda ne düşünüyorsunuz?			
İlçeler	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Magusa	65,7 %	17,1 %	17,1 %*
Lefke	64,0 %	0,0 %	36,0 %*
Toplam	67,3 %	7,4 %	25,3 %

Tablo 7'deki verilere göre Magusa halkının KKTC Türkiye birleşmesini % 17,1'i ise olumsuz düşünmekte iken, Lefke halkının % 36'sı ise olumsuz düşünmektedir. Bu konuda diğer ilçelerde yaşayanların olumlu düşünceleri birbirine yakınken Lefke'den bu soruya olumsuz düşünce beyan edenlerin dikkat çekici bir farklılığı mevcuttur.

Tablo 8: Katılımcıların Cinsiyete Göre KKTC Türkiye Birleşmesine İlişkin Görüşleri

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de beraber hareket etmesi ve gelişen şartlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşmesini gerektirirse bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de beraber hareket etmesi ve gelişen şartlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşmesini gerektirirse bu konuda ne düşünüyorsunuz?			
Cinsiyet	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Kadın	55,3 %	12,6 %	32,0 %*
Erkek	72,9 %	5,1 %	22,0 %*
Toplam	67,2 %	7,6 %	25,2 %

Tablo 8'deki verilere göre kadınların % 55,3'ü KKTC Türkiye birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 12,6'sı fikir beyan etmemekte ve % 32'si ise olumsuz düşünmektedir. Erkeklerin % 72,9'u KKTC Türkiye birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 5,1'i fikir beyan etmemekte ve % 22'si ise olumsuz düşünmektedir. Erkekler belirgin bir çoğunlukla birleşmeden yanadır.

Tablo 9: Yaşa Göre KKTC Türkiye Birleşmesine İlişkin Görüşler

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de beraber hareket etmesi ve gelişen şartlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşmesini gerektirirse bu konuda ne düşünüyorsunuz?

	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
55-64	53,8 %	0,0 %	46,2 %
65+	76,0 %	16,0 %	8,0 %
Toplam	67,4 %	7,3 %	25,3 %

Tablo 9'daki verilere göre 55 – 64 yaş aralığındaki bireylerin % 53,8'i KKTC Türkiye birleşmesini olumlu değerlendirmekte ve %46,2'si ise olumsuz düşünmektedir. 65+ yaş aralığındaki bireylerin % 76'sı KKTC Türkiye birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 16'sı fikir beyan etmemekte ve % 8'i ise olumsuz düşünmektedir. 65 yaş ve üzerinin Kıbrıs'ta önceden yaşamış acı hatıraların şahidi olması zulmü yaşamaları bu konuda diğer yaş gruplarına göre daha belirgin bir duyarlılıktadır.

Tablo 10: Eğitim Seviyesine Göre KKTC Türkiye Birleşmesine İlişkin Görüşler

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de beraber hareket etmesi ve gelişen şartlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşmesini gerektirirse bu konuda ne düşünürsünüz?

	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Lise Mezunu	76,9 %	8,8 %	14,3 %*
Üniversite Ve Üzeri	61,8 %	6,1 %	32,1 %*
Toplam	68,1 %	7,3 %	24,6 %

Tablo 10'daki verilere göre Lise mezunlarının % 76,9'u KKTC Türkiye birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 8,8'i fikir beyan etmemekte ve % 14,3'ü ise olumsuz düşünmektedir. Üniversite ve üzeri mezunlarının % 61,8'i KKTC Türkiye birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 6,1'i fikir beyan etmemekte ve % 32,1'i ise olumsuz düşünmektedir. Türkiye ve KKTC birleşmesine farklı eğitim seviyelerinde yüksek bir istek bulunmaktadır. Üniversite ve üzeri mezunların olumsuz düşüncelerinin oranının yüksek olduğu da görülmektedir.

Sonuç itibarıyla, bir önceki sorudaki yüzde 59'luk Rum kesimiyle birleşmeme ve ayrı bir Türk cumhuriyeti olma tavrına karşılık, bu soru göstermiştir ki katılımcıların yüzde 67'sinden fazlası Türkiye ile birleşme ihtimalini olumlu değerlendirmektedir. Bu bulgu Kıbrıslılık (Rum kesimi + Türk kesimi) kimliği yerine etnik kimliğin (Türk) ada Türkleri için daha belirleyici bir kimliklenmeyi temsil ettiğini göstermektedir.

4.3. Katılımcıların GKRY Çalışmalarının Tehdit Olarak Görülmesine İlişkin Görüşleri

Kimliğe ilişkin genel soruları takiben, bunun yeni keşfedilen hidrokarbon yatakları ve takip eden politikalar ile ilişkilerini sorgulamaya başlamak adına, katılımcılara Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgede yürüttüğü çalışmaları nasıl değerlendirdikleri sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Tablo 11: Cinsiyete Göre GKRY Çalışmalarının Tehdit Olarak Görülmesine İlişkin Görüşler

Kıbrıslı Rumlar'ın AB, ABD, Fransa gibi bölge dışı güçlerle Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon arama faaliyetlerini gerçekleştirmesi, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni dışlaması bir tehdit oluşturuyor mu?

Cinsiyet	Tehdit Oluşturmuyor	Fikrim Yok	Tehdit Oluşturuyor
Kadın	20,6 %	25,5 %*	53,9 %*
Erkek	21,5 %	7,5 %*	71,0 %*
Toplam	21,2 %	13,3 %	65,5 %

Tablo 11'deki verilere göre kadınların % 20,6'sı Kıbrıslı Rumların bölge dışı güçlerle Doğu

Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetlerin KKTC ve Türkiye için tehdit oluşturmadığını, % 25,5'i fikir beyan etmemekte ve % 53,9'u bu faaliyetleri tehdit olarak algılamaktadır. Erkeklerin % 21,5'i Kıbrıslı Rumların bölge dışı güçlerle Doğu Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetlerin KKTC ve Türkiye için tehdit oluşturmadığını, % 7,5'i fikir beyan etmemekte ve % 71'i bu faaliyetleri tehdit olarak algılamaktadır. Erkeklerde tehdit algısı baskın durumdadır.

Tablo 12: Yaşa Göre GKRY Çalışmalarının Tehdit Olarak Görülmesine İlişkin Görüşler

	Tehdit Oluşturmuyor	Fikrim Yok	Tehdit Oluşturuyor
25-34	15,0 %*	10,0 %	75,0 %
55-64	35,9 %*	2,6 %	61,5 %
Toplam	21,9 %	13,3 %	64,8 %

Tablo 12'deki verilere göre 25 – 34 yaş aralığındaki bireylerin yüzde 15'i Kıbrıslı Rumların bölge dışı güçlerle Doğu Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetlerin KKTC ve Türkiye için tehdit oluşturmadığını, yüzde 75'i ise oluşturduğunu düşünmektedir. Bu oran 55-64 yaş grubunda daha düşüktür; yaklaşık yüzde 36'sı tehdit oluşturmadığını, ancak yüzde 62,5'i ise oluşturduğunu düşünmektedir. Genel toplamda tehdit olarak görenlerin oranıyla Rum kesimi ile bütünleşme/birleşme karşıtlığının oranının birbirine yakınlığı kimlik ve tehdit algısı arasındaki paralellliği göstermesi anlamında önemlidir.

4.4. Katılımcıların Doğu Akdeniz'de Bulunan Gaz Kaynaklarının Bölgeye Etkisine İlişkin Görüşleri

Tablo 13: Doğu Akdeniz Ve Kıbrıs Çevresindeki Hidrokarbon Rezervlerinin, Kıbrıs'ı Ve Bölgeyi Nasıl Etkilediğine Dair Görüşler

Cevaplar	N	%
Olumlu Yönde Etkiler	193	60,1
Kararsızım	68	21,2
Olumsuz Yönde Etkiler	60	18,7
Toplam	324	100,0

Tablo 13'deki verilere göre Katılımcılara “Doğu Akdeniz ve Kıbrıs çevresinde bulunan gaz kaynaklarının Kıbrıs ve bölgeyi nasıl etkileyeceği” sorusu yöneltildi, katılımcıların % 60,1'i kaynakların olumlu yönde etki yapacağını, % 21,2'si kararsız olduğunu ve % 18,7'si de olumsuz yönde etki yapacağını belirtti.

Tablo 14: Katılımcıların Kıbrıs Vatandaşlığı (74 Öncesi Vatandaşlığı Bulunanlar) Dair Bilgiler

Cevaplar	Sayı	Frekans
Vatandaş	171	53,8
Vatandaş Değil	147	46,2
Toplam	324	100

Tablo 14'deki verilere göre Ankete katılım sağlayanların %53,8'i Kıbrıs vatandaşı iken % 46,2'sinin vatandaşlığı bulunmamaktadır.

Katılımcıların hidrokarbon yataklarının keşfini olumlu bir gelişme olarak ele almaları önemlidir; çünkü algının tehdit ile sınırlı kalmadığını, fırsatlar sunduğu noktasında da görüşlerin kuvvetli olduğunu göstermesi bakımından kıymetlidir.

4.5. Katılımcıların Gaz Kaynaklarının Bölgesel Aktörler Tarafından Türkiye'nin Askerinin Çekilmesi Girişimi İçin Kullanılmasına İlişkin Görüşleri

Enerji kaynaklarının tehdit mi fırsat mı sunduğu noktasındaki görüşleri takiben katılımcılara 'Hidrokarbon yataklarının AB, ABD, Yunanistan ve Rumlar tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki garantörlük hakkından vazgeçmesi ve askerî varlığını çekmesi için şart olarak kullanılacağı hakkında ne düşünüyorsunuz?' sorusu yöneltildi. Bu soru şu açıdan önemlidir: Ada'dan Türk askerinin çekilmesi hususu en son Annan Planı ile Türk toplumu arasında tartışmalara sebep olmuştu ve Plan'a desteğin yüksekliği çekilme yönünde bir tavır gibi yorumlanmıştı. Benzer bir tartışma Hidrokarbon kaynaklarının, Rum yönetimi ve beraberinde devletlerce adadan Türk askerinin çekilmesi amacıyla kullanılabileceğine ilişkin şüpheleri gündeme getirmiş, tartışmayı yeniden alevlendirmişti. Yani daha önce AB üyesi olabilmek için Türk askeri varlığından vazgeçilmesi hususu bu kez hidrokarbon kaynakları sahipliği için Türk askeri varlığından vazgeçilmesi gibi bir denkleme geri dönmüş oluyordu. Bu soru ile katılımcıların Türk askerinin adayı terki hususundaki görüşlerinin, hidrokarbon kaynakları tartışmaları zemininde, neye dönüştüğü sorgulanmış olmaktadır.

Tablo 15: Hidrokarbon Yataklarının AB, ABD, Yunanistan Ve Rumlar Tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki Garantörlük Hakkından Vazgeçmesi Ve Askerî Varlığını Çekmesi İçin Şart Olarak Kullanılacağı Hakkında Ki Görüşler

Hidrokarbon yataklarının AB, ABD, Yunanistan ve Rumlar tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki garantörlük hakkından vazgeçmesi ve askerî varlığını çekmesi için şart olarak kullanılacağı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cevaplar	N	%
Hiç Bir Koşulda Çekilmemeli	216	66,9
Bu Yönde Bir Plan Olabilir	23	7,1
Fikrim Yok	75	23,2
Türk Askeri Adadan Çekilmeli	9	2,8
Toplam	324	100

Tablo 15'deki verilere göre katılımcıların % 66,9'u hiçbir şartta Türk askerinin adadan çekilmemesi gerektiğini, % 7,1'i enerji kaynaklarının bu yönde bir plan için kullanılabileceğini, % 23,2'si konu hakkında fikri bulunmadığını ve % 2,8'i Türk askerinin Kıbrıs'tan her halükarda çekilmesi gerektiğini ifade ettiler.

Tablo 16: İlçelere Göre Gaz Kaynaklarının Bölgesel Aktörler Tarafından Türkiye'nin Askerinin Çekilmesi Girişimi İçin Kullanılmasına İlişkin Görüşler

Hidrokarbon yataklarının AB, ABD, Yunanistan ve Rumlar tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki garantörlük hakkından vazgeçmesi ve askerî varlığını çekmesi için şart olarak kullanılacağı hakkında ne düşünüyorsunuz?

	Çekilmemeli	Plan Olabilir	Fikrim Yok	Asker Çekilsin
Magusa	47,1 %*	10,0 %*	41,4 %*	1,4 %
Güzelyurt	97,2 %*	2,8 %*	0,0 %*	0,0 %
Toplam	66,9 %	7,1 %	23,2 %	2,8 %

Tablo 16'daki verilere göre Magusa halkının %47,1'i Türk askerinin hiçbir şartta Kıbrıs'tan çekilmemesi gerektiğini, %10'u böyle bir plan olabileceğini, %41,4'ü konu hakkında fikri olmadığını ve %1,4'ü Türk askerinin adadan çekilmesi görüşlerini bildirdi. Güzelyurt halkının %97,2'si Türk askerinin hiçbir şartta Kıbrıs'tan çekilmemesi gerektiğini, %2,8'i böyle bir plan olabileceği görüşlerini bildirdi.

Tablo 17: Cinsiyete Göre Gaz Kaynaklarının Bölgesel Aktörler Tarafından Türkiye'nin Askerinin Çekilmesi Girişimi İçin Kullanılmasına İlişkin Görüşler

Hidrokarbon yataklarının AB, ABD, Yunanistan ve Rumlar tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki garantörlük hakkından vazgeçmesi ve askerî varlığını çekmesi için şart olarak kullanılacağı hakkında ne düşünüyorsunuz?

	Çekilmemeli	Plan Olabilir	Fikrim Yok	Asker Çekilsin
Kadın	46,1%*	8,8 %	39,2 %*	5,9 %

Erkek	77,6%*	6,5 %	14,5 %*	1,4 %
Toplam	67,4%	7,3 %	22,5 %	2,8 %

Tablo 17'deki verilere göre kadınların % 46,1'i Türk askerinin hiçbir şartta Kıbrıs'tan çekilmemesi gerektiğini, % 8,8'i böyle bir plan olabileceğini, % 39,2'si konu hakkında fikri olmadığını ve % 5,9'u Türk askerinin adadan çekilmesi görüşlerini bildirdi. Kadınlarda oranın düşüklüğü % 39,2 fikrim yok demek suretiyle bu konulara fazla ilgi duymadığı söylenebilir. Erkeklerin % 77,6'sı Türk askerinin hiçbir şartta Kıbrıs'tan çekilmemesi gerektiğini, % 6,5'i böyle bir plan olabileceğini, % 14,5'si konu hakkında fikri olmadığını ve % 1,4'ü Türk askerinin adadan çekilmesi görüşlerini bildirdi.

Sonuç itibariyle, Kıbrıs Türkleri, mevcut ortamda Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesini, hidrokarbon kaynakları kozuna rağmen istememektedir.

4.6. Katılımcıların Doğu Akdeniz Gaz Kaynakları Annan Planı Bağlantısına İlişkin Görüşleri

Bir üstteki soruyla hidrokarbon kaynaklarının, adadaki Türk varlığı açısından, yeni bir Annan Planı anlamına gelip gelemeyeceği sorgulanmıştı. Bu soru ile bu ilişkiyi doğrudan soruldu ve Rumlar ve Türkler arasında bir birleşme sonucu doğurup doğuramayacağı sorgulandı. Yani katılımcılara "Gaz kaynaklarının Annan Planı ile yapılamayan birleşme için kullanılabileceği" iddiaları hakkında soru yöneltildi. Katılımcıların % 31,6'sı GKRY ile birleşme olamayacağını, % 22,6 gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabileceğini, % 35'i konu hakkında fikir sahibi olmadığını ve % 10,8'i bölgede AB'ye ihraç edilecek bir gaz potansiyeli bulunduğunu ve böyle bir durumun söz konusu olmadığı görüşlerini ifade etti.

Tablo 18: Cinsiyete Göre Doğu Akdeniz Gaz Kaynakları Annan Planı Bağlantısına İlişkin Görüşler

	Annan Planı		
	Birleşme Olamaz	Plan Olabilir	Fikrim Yok
Kadın	23,5 %*	17,6 %	51,0 %*
Erkek	36,0 %*	25,2 %	26,2 %*
Toplam	32,0 %	22,8 %	34,2 %

Tablo 18'deki verilere göre kadınların % 23,5'i GKRY ile birleşme olamayacağını, % 17,6'sı gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabileceğini, % 51'i konu hakkında fikir sahibi olmadığını ifade etti. Kadınların diğer bazı sorularda olduğu gibi bu soruda fikir beyan etmekten imtina ettikleri görülmektedir. Erkeklerin % 36'sı GKRY ile birleşme olamayacağını, % 25,2'si gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabileceğini, % 26,2'si konu hakkında fikir sahibi olmadığını ifade etti. Erkekler Annan planı ile elde edilemeyen birleşmenin (gaz ve petrol) kullanılarak çalışma olabileceğini belirtiyor. Kadınların diğer bazı sorularda olduğu gibi bu soruda fikir beyan etmekten imtina ettikleri görülmektedir. Erkekler Annan Planı ile elde edilemeyen birleşmenin (gaz ve petrol) kullanılarak çalışma olabileceğini belirtiyor.

Tablo 19: Yaşa Göre Doğu Akdeniz Gaz Kaynakları Annan Planı Bağlantısına İlişkin Görüşleri

	Annan Planı		
	Birleşme Olamaz	Plan Olabilir	Fikrim Yok
25-34	43,3 %*	20,0 %	30,0 %
55-64	20,5 %*	25,6 %	28,2 %
Toplam	31,7 %	22,9 %	34,3 %

Tablo 19'daki verilere göre 25 - 34 yaş aralığındaki bireylerin % 43,3'ü GKRY ile birleşme olamayacağını, % 20'si gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabileceğini, % 30'u konu hakkında fikir sahibi olmadığını ifade etti. 55 - 64 yaş aralığındaki bireylerin % 20,5'i GKRY ile birleşme olamayacağını, % 25,6'sı gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabileceğini, % 28,2'si konu hakkında fikir sahibi olmadığını ifade etti.

Bir üsteki soru ile bu soru arasındaki 'plan olabilir' görüşleri arasındaki fark, katılımcıların hidrokarbon kaynaklarının adadaki Türk askeri varlığını sonlandırmak arzusundan ziyade birleşme amacı için kullanılabilir bir araç olabileceği düşüncesinden ileri geliyor olabilir.

4.7. Katılımcıların Kıbrıs'ta Türkiye'nin Üs Açması ve Maraş'ın İskâna Açılmasına İlişkin Görüşleri

Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları merkezli güncel anlaşmazlıklarda KKTC ve Türkiye kararlı bir politika takip etmekte, ciddi adımlar atmaktadırlar. Bu adımlar bazı tarihsel tartışmaları gün yüzüne çıkartmakta, taraflar bu tarihsel olayları günümüzdeki politikalarını güçlendirmek ya da bu konudaki kararlılıklarını göstermek için kullanılmaktadırlar. KKTC ve Türkiye için buna örnek olaylardan biri adadaki Maraş bölgesinin iskâna açılması ve Türkiye'nin adadaki askeri varlığını, açacağı bir deniz ve hava üssüyle, çeşitlendirmesidir. Özellikle Maraş'ın ekonomiye kazandırılması hususu KKTC için uzun yıllardır özel bir gündem olagelmıştır. Bu minvalde katılımcılara Kıbrıs'ta Türkiye'nin üs açması ve Maraş'ın iskânına nasıl baktıkları sorulmuş ve alınan cevaplar değerlendirilmiştir. Buna göre;

Tablo 20: İngiltere'nin bölgedeki deniz üslerine karşılık Türkiye'nin deniz ve hava üssü ile Maraş'ın iskâna açılmasına İlişkin Görüşler

Cevaplar	N	%
Olumlu Buluyorum	216	67,9
Kararsızım	48	15,1
Olumsuz Buluyorum	54	17,0
Toplam	318	100,0

Tablo 20'deki verilere göre bu soruya katılımcıların % 67,9'u Türkiye'nin Kıbrıs'ta üs açmasını doğru bulduğunu, % 15,1'i kararsız olduğunu ve % 17'si bu konuya olumsuz yaklaştığını söyleyerek cevap vermişlerdir

Tablo 21: Cinsiyete Göre Kıbrıs'ta Türkiye'nin Üs Açması ve Maraş'ın İskâna Açılmasına İlişkin Görüşler

	Olumlu Buluyorum	Kararsızım	Olumsuz Buluyorum
Kadın	58,4 %*	21,8 %*	19,8 %
Erkek	72,9 %*	11,9 %*	15,2 %
Toplam	68,2 %	15,1 %	16,7 %

Tablo 21'deki verilere göre kadınların % 58,4'ü Türkiye'nin Kıbrıs'ta üs açması ve Maraş'ın iskâna açılmasını doğru bulduğunu, % 21,8'i bu konuda kararsız olduğunu belirtti. Erkeklerde ise bu durum % 72,9 olumlu, % 15,2 olumsuz görüş ile ilgili politikanın ciddi destek bulduğunu göstermektedir. Yukarıdaki sorularda da pro-aktif girişimlerin gerekli görüldüğü her durumda Erkeklerin Kadınlara oranda krizi daha göze alır bir tutum takındıklarını ifade etmek gerekir.

Katılımcıların her iki gelişmeye de verdiği destek yüksek. Bu KKTC halkının gelecekte daha da entegre hareket eden bir KKTC-Türkiye ikilisi görmek istediği şeklinde değerlendirilebilir. Yukarıda yer verdiğimiz Türkiye ile birleşme konusundaki yanıt frekansının da buna yakın olduğunu düşündüğümüzde, bu tespitimiz kuvvetlenmektedir.

4.8. Vatandaşlık Çapraz Analiz

Bu bölümde Kıbrıs Vatandaşlığı ile ankette sorulan sorular çaprazlanarak Kıbrıs

vatandaşlarının ve vatandaşlığı bulunmayanların KKTC yerine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti denilmesi, KKTC Türkiye birleşmesi, GKRY çalışmalarının tehdit olarak görülmesi, gaz kaynaklarının Kıbrıs ve bölgeye etkisi, Türkiye'nin Kıbrıs'ta üs açması ve Maraş'ın iskânı, Doğu Akdeniz hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin adadan çekilmesi yönünde kullanılması ve hidrokarbon kaynakları ile Annan Planında sağlanamayan adanın bütünleşmesinin tesisi konularındaki görüşleri karşılaştırılmış/çaprazlanmıştır. Bu çaprazlama, yukarıdaki bulguları gözden geçirmek ve daha anlamlı sonuçlar çıkartmak için imkânlar sunmaktadır.

Tablo 22: Vatandaşlığa Göre KKTC Yerine Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Denilmesine İlişkin Görüş

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerine “Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” denilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

Cevaplar	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Vatandaş	52,6 %	22,2 %	25,1 %
Vatandaş Değil	66,7 %	14,3 %	19,0 %
Toplam	59,1 %	18,6 %	22,3 %

Tablo 22'deki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 52,6'sı Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KKTC) yerine Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KTC) denilmesini olumlu değerlendirmekte, % 22,2'si fikir beyan etmemekte ve % 25,1'i konu hakkında olumsuz değerlendirmede bulunmaktadır.

Kıbrıs vatandaşlığı bulunmayan KKTC'lilerin %66,7'si Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KKTC) yerine Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KTC) denilmesini olumlu değerlendirmekte, % 14,3'ü fikir beyan etmemekte ve % 19'u konu hakkında olumsuz değerlendirmede bulunmaktadır.

74'ten sonra yerleşen KKTC vatandaşları “Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” denilmesini % 66,7 ile daha çok istemektedir. 74'ten önce orada olanların olumlu yaklaşım % 52,6'dır. Yani, adaya sonradan yerleşenler bütünleşmeye, bir diğer ifadeyle Rum kesimi ile birleşmeye, önceki yerleşiklere kıyasla daha az isteklidirler.

Tablo 23: Vatandaşlığa Göre KKTC Türkiye Birleşmesine İlişkin Görüşler

Türkiye ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'de beraber hareket etmesi ve gelişen şartlar, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile birleşmesini gerektirirse bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Cevaplar	Olumlu Düşünüyorum	Fikrim Yok	Olumsuz Düşünüyorum
Vatandaş	60,2 %	8,8 %	31,0 %
Vatandaş Değil	74,8 %	6,1 %	19,0 %
Toplam	67,0 %	7,5 %	25,5 %

Tablo 23'deki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 60,2'si Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KKTC) ile Türkiye'nin birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 8,8'i fikir beyan etmemekte ve % 31'i konu hakkında olumsuz değerlendirmede bulunmaktadır. Kıbrıs'ta yaşayıp vatandaşlığı bulunmayanların % 74,8'i Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti (KKTC) ile Türkiye'nin birleşmesini olumlu değerlendirmekte, % 6,1'i fikir beyan etmemekte ve % 19'u konu hakkında olumsuz değerlendirmede bulunmaktadır. Yani, adaya sonradan yerleşenler Türkiye ile birleşmeye, önceki yerleşiklere kıyasla daha çok isteklidirler.

Tablo 24: Vatandaşlığa Göre GKRY Çalışmalarının Tehdit Olarak Görülmesine İlişkin Görüşler

Kıbrıslı Rumlar'ın AB, ABD, Fransa gibi bölge dışı güçlerle Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon arama faaliyetlerini gerçekleştirmesi, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni dışlaması bir tehdit oluşturuyor mu?

	Tehdit Oluşturmuyor	Fikrim Yok	Tehdit Oluşturuyor
Vatandaş	22,8 %	15,2 %	62,0 %
Vatandaş Değil	21,8 %	10,2 %	68,0 %

Toplam	22,3 %	12,9 %	64,8 %
--------	--------	--------	--------

Tablo 24'deki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 22,8'i GKRY'nin bölge dışı ülkelerle Doğu Akdeniz'de yürüttüğü çalışmaların Türkiye ve KKTC için tehdit oluşturmadığını, % 15,2'si konu hakkında fikir belirtmemekte ve % 62'si bu konunun tehdit oluşturduğunu düşünmektedir. Kıbrıs'ta yaşayıp vatandaşlığı bulunmayanların % 21,8'i GKRY'nin bölge dışı ülkelerle Doğu Akdeniz'de yürüttüğü çalışmaların Türkiye ve KKTC için tehdit oluşturmadığını, % 10,2'si konu hakkında fikir belirtmemekte ve % 68'i bu konunun tehdit oluşturduğunu düşünmektedir. Her iki grup da konuya ilişkin olarak birbirine yakın tehdit algısına sahiptir.

Tablo 25: Vatandaşlığa Göre Gaz Kaynaklarının Kıbrıs ve Bölgeye Etkisine İlişkin Görüş

Sizce Doğu Akdeniz ve Kıbrıs çevresindeki hidrokarbon rezervleri, Kıbrıs'ı ve bölgeyi nasıl etkiler?

	Olumlu Yönde Etkiler	Kararsızım	Olumsuz Yönde Etkiler
Vatandaş	57,6 %	24,1 %	18,2 %
Vatandaş Değil	63,3 %	17,0 %	19,7 %
Toplam	60,3 %	20,8 %	18,9 %

Tablo 25'deki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 57,6'sı Doğu Akdeniz ve Kıbrıs çevresinde bulunan hidrokarbon kaynaklarının bölgeyi olumlu etkileyeceğini, % 24,1'i konu hakkında fikrinin bulunmadığını ve % 18,2'si olumsuz yönde etki yapacağı düşüncelerini ifade etmektedirler. Kıbrıs'ta yaşayıp vatandaşlığı bulunmayanların % 63,3'ü Doğu Akdeniz ve Kıbrıs çevresinde bulunan hidrokarbon kaynaklarının bölgeyi olumlu etkileyeceğini, % 17'si konu hakkında fikrinin bulunmadığını ve % 19,7'si olumsuz yönde etki yapacağı düşüncelerini ifade etmektedirler. Her iki grup da konuya ilişkin olarak birbirine yakın etki algısına sahiptir.

Tablo 26: Vatandaşlığa Göre Türkiye'nin Üs Açması ve Maraş'ın İskânına İlişkin Görüşler

İngiltere'nin bölgedeki deniz üslerine karşılık Türkiye'nin deniz ve hava üssü ile Maraş'ın iskâna açılmasını değerlendiriniz.

	Olumlu Buluyorum	Kararsızım	Olumsuz Buluyorum
Vatandaş	64,1 %	16,5 %	19,4 %
Vatandaş Değil	72,1 %	13,6 %	14,3 %
Toplam	67,8 %	15,1 %	17,0 %

Tablo 26'daki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 64,1'i Türkiye'nin Kıbrıs'ta deniz ve hava üssü açmasını ve Maraş'ın iskâna açılmasını olumlu değerlendirmekte, % 16,5'i konu hakkında kararsız olduğunu belirtmekte ve % 19,4'ü olumsuz değerlendirmede bulunmaktadır. Kıbrıs'ta yaşayıp vatandaşlığı bulunmayanların % 72,1'i Türkiye'nin Kıbrıs'ta deniz ve hava üssü açmasını ve Maraş'ın iskâna açılmasını olumlu değerlendirmekte, % 13,6'sı konu hakkında kararsız olduğunu belirtmekte ve % 14,3'ü olumsuz değerlendirmede bulunmaktadır. Adaya sonradan yerleşenlerin Maraş'ın açılması ve yeni üs hakkında Kıbrıs vatandaşlığı bulunan Türklere göre daha olumlu görüşe sahip olması, tersi de doğru, iki grup arasındaki kimliğe ve krize ilişkin farklılığı gözler önüne sermektedir.

Tablo 27: Vatandaşlığa Göre Doğu Akdeniz Gaz Kaynaklarının Türkiye'nin Adadan Çekilmesine İlişkin Görüşler

Hidrokarbon yataklarının AB, ABD, Yunanistan ve Rumlar tarafından Türkiye'nin Kıbrıs'taki garantörlük hakkından vazgeçmesi ve askerî varlığını çekmesi için şart olarak kullanılacağı hakkında ne düşünürsünüz?

	Olamaz	Plan Olabilir	Fikrim Yok	Asker Çekilsin
Vatandaş	63,7 %	7,6 %	25,1 %	3,5 %
Vatandaş Değil	72,1 %	6,8 %	19,0 %	2,0 %

Toplam	67,6 %	7,2 %	22,3 %	2,8 %
--------	--------	-------	--------	-------

Tablo 27'deki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 63,7'si Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin Kıbrıs'taki askerî varlığı ve garantörlüğünün sonlandırılması için kullanılabilmesi iddialarına karşı çıkmakta ve askerinin hiçbir şartta çekilmemesi gerektiğini ifade etmekte, % 7,6'sı böyle bir planın olabileceğini ifade etmekte, % 25,1'i konu hakkında fikrinin olmadığını belirtmekte ve % 3,5'i askerinin çekilmesi yönünde fikirlerini bildirdi. Kıbrıs'ta yaşayıp vatandaşlığı bulunmayanların % 72,4'i Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynaklarının Türkiye'nin Kıbrıs'taki askerî varlığı ve garantörlüğünün sonlandırılması için kullanılabilmesi iddialarına karşı çıkmakta ve askerinin hiçbir şartta çekilmemesi gerektiğini ifade etmekte, % 6,8'i böyle bir planın olabileceğini ifade etmekte, % 19'u konu hakkında fikrinin olmadığını belirtmekte ve % 2'si askerinin çekilmesi yönünde fikirlerini bildirdi. Yukarıdaki soru gibi bunda da adaya sonradan yerleşenler kimlik, Rumlar ve Türkiye üçgeninde Türkiye ve soydaşlık lehine bir tavır takınma eğilimindeyken, Kıbrıs vatandaşlığı bulunan Türkler Rum yönetimi, hidrokarbon kaynakları ve Türkiye politikası konusunda daha iyimserdiler. Ancak her iki grupta endişelerinde birbirlerine yakın görüş ortaya koymuştur.

Tablo 28: Vatandaşlığa Göre Doğu Akdeniz Gaz Kaynakları ve Annan Planı Bağlantısına İlişkin Görüş

	Annan Planı		
	Birleşme Olamaz	Plan Olabilir	Fikrim Yok
Vatandaş	24,6 %	27,5 %	35,7 %
Vatandaş Değil	40,1 %	17,7 %	32,7 %
Toplam	31,8 %	23,0 %	34,3 %

Tablo 28'deki verilere göre Kıbrıs vatandaşlarının (74 öncesi) % 24,6'sı GKRY ile birleşme olamayacağını, % 27,5'i gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabilmesini, % 35,7'si konu hakkında fikir sahibi olmadığını ifade etti. Kıbrıs'ta yaşayıp vatandaşlığı bulunmayanların % 40,1'i GKRY ile birleşme olamayacağını, % 17,7'si gaz kaynaklarının böyle bir planın parçası olarak kullanılabilmesini, % 32,7'si konu hakkında fikir sahibi olmadığını ifade etti. Bu soruda önemli bir bulgu Kıbrıs vatandaşlığı bulunanların Rum yönetiminin hidrokarbon kaynaklarını yeni bir Annan Planı olarak görüyor olabileceği noktasındaki görüşleridir. Bu grup diğer grubun aksine birleşmeye daha eğilimlidir ve bu verilen yanıtlarda da açıkça görülmektedir.

SONUÇ

Bu araştırma KKTC kamuoyunun enerji merkezli güncel bölgesel gelişmeler karşısındaki tutumunun ne olduğunu, gelişmeleri nasıl algıladığını ve gelişmelerden nasıl etkilendiğini anlamaya çalışmıştır. Çalışma tarihsel kamuoyu tutumunu anlamak için yapılan uzman mülakatları ve bahse konu algıyı ve etkilenmeyi anlayabilmek amacıyla da yerel halkla gerçekleştirilen yüz yüze anketler üzerine bina edilmiştir. Gerçekleştirilen çalışma KKTC'de Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon kaynakları ve kamuoyu etkilerine yönelik gerçekleştirilen ilk çalışma olması bakımından önem arz etmektedir.

Çalışmanın bulguları, yani güncel gelişmeler karşısındaki kamuoyu tutumu ve dönüşümü, şu şekilde özetlenebilir.

Hidrokarbon kaynaklarına ilişkin gelişmeler Kıbrıs Türkleri için hem Rum kesimi ile ilişkileri hem de Türkiye ile ilişkileri yeniden tanımlayan bir hüviyeti haizdir.

Rum kesimi ile birleşme noktasında, Kıbrıs Cumhuriyeti Pasaportu taşıyanların tutumlarındaki çekimserliğe rağmen, halkın büyük bir kısmı birleşmeye karşı şüpheci bir tavır sergilemektedir. Bu çekimserlikle ilişkili olarak, kamuoyu algısı Rumların bölge dışı güçlerle Doğu Akdeniz'de yürüttüğü faaliyetlerin KKTC ve Türkiye açısından tehdit olduğu yönündedir. Yani güncel enerji politikaları Rum kesimine karşı şüpheciliği besleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Yine, Rumların enerji politikasını tehdit olarak görenlerin oranıyla Rum kesimi ile bütünleşme/birleşme karşıtlığının oranının birbirine yakınlığı kimlik ve tehdit algısı arasındaki paralelliği göstermesi bakımından da önemlidir. Yine de

özellikle Rum kesimine karşı şüphecilik noktasında daha ılımlı olanların mevcut enerji kaynaklarını olumlu bir gelişme ve fırsat olarak gördüklerini de ifade etmekte fayda var. Bu minvalde hidrokarbon kaynaklarının Rumlar ve Türkler arasında bir birleşme aracı olarak (yeni bir Annan Planı) kullanılabilmesine ilişkin, katılımcılardaki beklentinin yüksek oluşu da önemlidir. Yani, kamuoyu açısından hidrokarbon kaynakları bir birleşme zemini olarak kullanılabilir; her ne kadar birleşmenin olmayacağına ilişkin tavır yüksek olsa da.

Türkiye ile ilişkiler noktasındaysa, tarihsel olarak marjinal bir söylem olagelmiş ve Annan Planı sürecinde adadaki Türk askeri varlığına muhalefete rağmen, güncel bağlamda Türkiye ile birleşme fikri insanlara olumlu gelmektedir. Bu Kıbrıslılık kimliği yerine etnik kimliğin ada Türkleri için daha belirleyici bir kimliklenmeyi temsil etmeye başladığını göstermektedir. 1974 öncesi ve sonrası yerleşimlerde birleşmeye ilişkin tutumun oranı değişse de sonucu etkileyecek bir farklılık bulunmamaktadır. Kaderi Türkiye'ye bağlama noktasındaki bu eğilim Türkiye'nin güncel Doğu Akdeniz politikalarının ada üzerindeki etkilerinin evrildiği yeri göstermesi açısından anlamlıdır. Bunu doğrular şekilde hidrokarbon kaynaklarının Rum yönetimi ve beraberindeki devletlerce adadan Türk askerinin çekilmesi amacıyla kullanılabilmesi noktasındaki tavrı anlamlıdır; Kıbrıs Türkleri mevcut ortamda Türk askerinin Kıbrıs'tan çekilmesini, hidrokarbon kaynakları kozuna rağmen istememektedirler. Dahası, Türkiye'nin adadaki askeri varlığını, açacağı bir deniz ve hava üssüyle çeşitlendirmesini, yani artırmasını olumlu görenlerin oranı fazlaca yüksektir. Maraş'ın açılması gibi pro-aktif girişimler kamuoyunu bu yönde motive edici niteliktedir. Bu da KKTC halkının gelecekte daha da entegre KKTC-Türkiye ilişkisi görmek istediği şeklinde değerlendirilebilir. Türkiye ile birleşme konusundaki pozitif eğilim bu tespiti kuvvetlendirmektedir.

Son olarak, kamuoyu algısının oluşumunda adaya yerleşim niteliğinin temel bir belirleyici olduğunun ortaya çıktığını ifade etmekte fayda var. Adaya 1974 müdahalesi sonrası yerleşenler ile müdahale öncesi ortak cumhuriyette vatandaşlığa sahip olanlar Rumlarla bütünleşme, Türkiye ile ilişkilerin niteliği, Rum yönetiminin enerji politikalarına ilişkin tehdit algıları ve kimlik (Kıbrıslılık) konularında yer yer birbirinden ayrılan görüşlere sahiplerdir. Bu noktada, enerji politikalarının KKTC kamuoyuna etkisi bu değişken de belirlenmiştir demekte fayda var. Ancak şu açıkça görülmektedir ki, hidrokarbon kaynakları temelli enerji politikaları Kıbrıs Türklerinin kendi ülkeleri ve komşularıyla ilişkilerini yeniden tanımladıkları bir dönemi başlatmıştır. Bu yeni dönem tehdit algılarında bir sürekliliği andırıyor gibi görünse de esasında Annan Planı ile gelinen sürecin tam tersi bir istikamete işaret etmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahmed El Bassoussy 2018 "East Mediterranean gas: a new arena for international rivalry"
Review of Economics and Political Science
- Anadolu Ajansı, Erişim Tarihi: 11.07.2020
- Andreas Stergiou 2016 Turkey–Cyprus–Israel relations and the Cyprus conflict Journal of
Balkan and Near Eastern Studies 14
- Atun, A. (2020, Temmuz 20). Kıbrıs Kamuoyunun Dış Politika Algısı. (İ. Tongüç, Röportajı
Yapan)
- Aydın, S. Ve Kahraman, A. İ. (2019) "China and the East Mediterranean Sea disputes,"
TRT World, <https://www.trtworld.com/opinion/china-and-the-east-mediterranean-sea-disputes-27998>
- Ayla ve Mullen, 2014, <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/can-eastern-mediterranean-gas-discoveries-have-positive-impact-turkey-eu-relations>

- Between security and prosperity: Turkey and the prospect of energy cooperation in the Eastern Mediterranean 2018 Turkish Studies.
- Bulunç, A. Z. (2019). Kıbrıs Görüşmeleri ve Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler. Kıbrıs Görüşmeleri ve Doğu Akdeniz'deki Gelişmeler. Ankara.
- Darbouche Hakim 2012 "East Mediterranean Gas – What Kind of a Game-Changer?" Oxford Institute for Energy Studies
- Demiryol, 2019, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683849.2018.1534204>
- Denktaş, S. (2020). Kıbrıs Kamuoyunun Dış Politika Algısı. (İ. Tonguç, Röportajı Yapan)
- Dimou, 2016, <https://hrcak.srce.hr/170800>
- Doğu Akdeniz Sorunu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine Etkileri (s. 11). Ankara: Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- "East Mediterranean Gas Cooperation and Security Challenges". 2016 99-112
- Ece, D. D. (2019). Doğu Akdeniz Çalıştayı. Doğu Akdeniz Çalıştayı, (s. 1). Mersin.
- Eissler ve Arasil, 2014, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03071847.2014.912809>
- ElBassoussy, 2018, <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/REPS-07-2018-005/full/html>
- Energy – A Geopolitical Game Changer? 2014 The International Spectator: 1 – 10
Evaluation of natural gas strategies of Turkey in East Mediterranean region: a strengths-weaknesses-opportunities-threats and analytic network process approach.
- 2018 Technological and Economic Development 1042 (2018).
Fattouh ve El-Katiri, 2015, <https://www.gmfus.org/publications/lebanon-next-eastern-mediterranean-gas-producer>
- Genç ve diğerleri, 2018, https://www.researchgate.net/publication/325265621_Evaluation_of_natural_gas_strategies_of_Turkey_in_east_Mediterranean_region_A_strengths-weaknesses-opportunities-threats_and_analytic_network_process_approach
- "Geostrategic importance of East Mediterranean gas resources." 2018 Energy Economy, Finance and Geostrategy. Springer 237
- Gözügüzelli, E. (2020, Temmuz 20). Kıbrıs Kamuoyunun Dış Politika Algısı. (H. Tabak, Röportajı Yapan)
- Günaydın, 2014, <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/can-south-eastern-mediterranean-gas-be-supply-eu>
- Gürel, A., Nullen, F., & Tizmitras, H. (2013). The Cyprus Hydrocarbon Issue: Context, Positions. Peace Research Institute Oslo (PRIO).
- Gürel, Ş. S. (2008). Doğu Akdeniz Sorunu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine Etkileri.
- Hüseyinli, T. (2018). İsrail'in Doğu Akdeniz Jeopolitiğinin Türkiye'ye Muhtemel Etkileri Ankara
- Implications of Eastern Mediterranean Gas for Turkey 2019 German Marshall Fund of the United States

- İşeri ve Bartan, 2019, https://www.researchgate.net/publication/332683538_Turkey's_geostrategic_vision_and_energy_concerns_in_the_eastern_mediterranean_security_architecture_a_view_from_ankara
- Karakurt ve Akyener, 2017, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ept/issue/31249/340271>
- Karasar, N. (2009). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Karbuç, 2018, <https://link.springer.com/book/10.1007%2F978-3-319-76867-0>
- Kıran, O. (2019). 45. Yılında Kıbrıs Sempozyumu. Doğu Akdeniz'de Enerji Arama Çalışmaları ve Kıbrıs'ın Geleceği, (s. 5). Ankara.
- Leigh, 2014, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03932729.2014.906929>
- Olgun, 2019, <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/hydrocarbons-will-determine-political-future-cyprus>
- Örmeci, 2015, https://www.academia.edu/15570691/_%C3%96rmeci_Ozan_2015_Cyprus_Dispute_in_terms_of_Energy_Politics_in_Turkish_Foreign_Policy_in_the_New_Millennium_editions_by_Ozan_%C3%96rmeci_and_H%C3%BCseyin_I%C5%9F%B1ksal_Frankfurt_am_Main_Peter_Lang_pp._325-335
- Özay ve Yorucu, 2020, <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-43585-1>
- Özertem, 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19448953.2016.1195983>
- Özgür, 2017, https://www.researchgate.net/publication/332555789_Eastern_Mediterranean_Hydrocarbons_Regional_Potential_Challenges Ahead_and_the_'Hydrocarbonization'_of_the_Cyprus_Problem_PERCEPTIONS_Summer-Autumn_2017_Volume_XXII_Number_2-3_pp_31-56
- Özkaya, S. (2018). Doğu Akdeniz'de ısınan sular ve Kıbrıs denklemi. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/dogu-akdeniz-de-isinin-sular-ve-kibris-denklemi/1278755>
- Pamir, N. (2017). Enerjinin İktidarı. Ankara: HAYY Kitap
- Shaffer, 2011, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S030142151100413>
- Sputnik News Sputnik News, Erişim Tarihi: 11.07.2020
- Star.com.tr, <https://www.star.com.tr/guncel/libyada-turkiye-karsiti-sinsi-oyun-abninasil-hedefi-haber-1516846/> Erişim Tarihi: 11.07.2020
- Tastan ve Kutschka, 2019, <https://www.gmfus.org/publications/implications-eastern-mediterranean-gas-turkey>
- Tsakiris, 2018, https://www.researchgate.net/publication/330938719_The_Importance_of_East_Mediterranean_Gas_for_EU_Energy_Security_The_Role_of_Cyprus_Israel_and_Egypt
- Turkish foreign policy and the energy bonanza in the Eastern Mediterranean 2016 Journal of Balkan and Near Eastern Studies 361-374
- Töre, Z. (2020, Ocak 3). Doğu Akdeniz Enerji Politikalarının Kıbrıs Üzerinden Türkiye'ye Etkileri. (İ. Tonguç, Röportajı Yapan) Lefkoşa, KKTC.
- Töre, Z. (2020, Temmuz 20). Kıbrıs Kamuoyunun Dış Politika Algısı. (İ. Tonguç, Röportajı

Yapan)

US Senate, (2019), “Eastern Mediterranean Security and Energy Partnership Act of 2019”
<https://www.govtrack.us/congress/bills/116/s1102/text#compare=364125:undefined>

Walid Khadduri 2012 East Mediterranean Gas: Opportunities and Challenges,
Mediterranean Politics 111 – 117

Winrow, 2016, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19448953.2016.1196012>

Yıldız, F. (2013). Avrupa Birliği Enerji Politikaları ve Enerji Arz Güvenliği Arayışları. İnsan ve Toplum , 165